

TERÖRLE MÜCADELE KANUNU ÜZERİNE İLK DÜŞÜNCELER

Bülent TANÖR*

Terör, özellikle günümüzde pekçok ülkenin karşılaştığı bir olgudur. Bunu önlemek ve suçluları etkin bir şekilde cezalandırmak amacıyla çeşitli yasal düzenlemelere gidilmiştir: Gözaltı sürelerinin uzatılması (Almanya Federal Cumhuriyeti, İngiltere, İtalya, İspanya), cezaların ağırlaştırılması (İspanya, İtalya, İsviçre, Fransa), cezalarda indirimine gidilememesi (İngiltere), yargılamanın merkezileştirilmesi (İspanya, Fransa), jüri yerine yargıç sistemine geçilmesi (İngiltere), pişmanlık bildirenlerin cezalarının hafifletilmesi ya da ertelenmesi (Federal Almanya, İtalya, İngiltere, vb.). Bütün bu düzenlemeler, anayasalara ve hukuka uygunlukları yer yer kuşkulu bir anti-terör mevzuatı oluşturmaktadır¹.

Türkiye'de çıkartılan Terörle Mücadele Kanunu da (TMK) bu bağlamda yer almaktadır. Yasa, yayımlandığı tarihten başlayarak² hukuk çevrelerince eleştirilmiştir. İstanbul Barosuna sunulan raporlar³, yayınlanan kitapçıklar⁴, günlük basında çıkan eleştiriler⁵

(*) I.Ü. Hukuk Fakültesi, öğretim üyesi.

- 1) Bkz. M. Şükrü ALPASLAN, *Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik* (Doktora tezi), Tekin yayınlar, İstanbul (bütün kitap); J. ROBERT, "Terrorisme, idéologie sécuritaire et libertés publiques", RDP, 1986, p. 1655; *Bulletin d'Information sur les Activites Juridiques (BIAJ)*, Conseil de l'Europe, No 1, p. 36, No 16, p. 30, No 27, p. 37).
- 2) Kanun No: 3713, Kt. 12.4.1991 (RG. 12 Nisan 1991-20843/mükerrer).
- 3) Sözkonusu raporlar Sahir Erman, Çetin Özek, Nevzat Toroslu ve Bakır Çağlar tarafından ayrı ayrı hazırlanmıştır.
- 4) *Terörlex Mücadele Yasası ve İnsan Hakları*, IHD yay., 1991; *Terörle Mücadele Yasası, Demir Kafes, Çağda Hukukçular Derneği yay.*, Ankara 1991.
- 5) Erdener YURTCAN, "Terörle Mücadele Yasası", *Cumhuriyet*, 20.5.1991; Faruk EREM, "Terörle Mücadele Kanunu ve Vatana İhanet", *Cumhuriyet*, 10.6.1991 Atilla COŞKUN, "Çeşitli Yönleriyle Terörle Mücadele Kanunu", *Güneş*, yazı dizisi, 3-7 Mayıs 1991.

buna örnektir. SHP, Özek ve Toroslu raporlarını esas alarak Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmıştır. Öte yandan, TMK'nın infaz sistemiyle ilgili bazı hükümleri de iki Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından "itiraz" yoluyla Anayasa Mahkemesine iletilerek iptal isteminde bulunulmuştur⁶.

Yasaya yönelik eleştirilerin ve anayasaya aykırılık iddialarının büyük bir kısmına katılıyorum. Anayasa Mahkemesinin de bu eleştiri ve tezler doğrultusunda karar vermesi beklenir.

Bu yazı, TMK'nın düşünce, basın ve örgütlenme (özellikle dernekler ve siyasal partiler) özgürlükleriyle ilgili düzenlemelerini saptama amacıyla kaleme alınmıştır. Yasanın bir özelliği de, anayasaya aykırılık tartışmaları saklı kalmak üzere, ilk defa olarak düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlükleri ile terör eylemleri arasında bir çizgi çizmeye çalışmış olmasıdır. Bu çizgi nedir, yeterince açık mıdır, istisnaları var mıdır? İfade ve barışçı örgütlenme özgürlükleri açısından yeni durum nedir? Sorular bunlardır.

I) Terör ve Terör Suçları

Terör, tanımlanması zor bir kavramdır. Bu güçlük, Avrupa Konseyi bünyesinde sürdürülen hukukî çalışmalarda da kendini göstermiştir⁷. Dolayısıyla genel-geçer, tek tipte ve evrensel bir tanımlamada bulunmak kolay bir iş değildir. Nitekim, 4 Ağustos 1978 tarihinde yürürlüğe giren ve Türkiye'nin de onayladığı **Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi**⁸ de (No: 90) bir "terör tanımı" getirmiş sayılamaz.

TMK ise "Terör tanımı" başlıklı 1. maddesinde böyle bir tanımlama girişiminde bulunmuştur. Buna göre: "Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir" (fıkra 1). Yasaya göre terör örgütü, "İki veya daha fazla kimsenin aynı amaç etrafında birleşmesiyle meydana gelmiş sayılır" (fıkra 2). "Terör suçlusu" da, yukarıda belirtilen örgütlerin suç işlemiş üyeleri ya da suç işlememiş olsa bile bu örgütlere girmiş kirislerle, bu örgütler adına suç işleyenlerdir (md. 2).

TMK, üç ana terör suçu kategorisi öngörmektedir. Birincisi "terör suçları" olup, bunlar TCK md. 125, 131, 146, 147, 148, 149, 156, 168, 171 ve 172'de yazılı suçlardır (md.

6) *Ankara Sıkıyönetim I Numaralı Askerî Esas 1982/50 sayılı itiraz kararı metni için bkz. Terörle Mücadele ve İnsan Hakları, s. 60-64.*

7) *BIAJ, No 15, Mars 1983, p. 13.*

8) *Resmî Gazete, 26.3.1991-17991, Ergin NOMER/Özer ESKİYURT, Avrupa Sözleşmeleri, c. II, İÜHF yay., İstanbul 1982, s. 375 vd.*

3). İkinci kategori, "terör amacı ile işlendiği takdirde terör suçu sayılanlar" dır. Bunlar da TCK md. 145, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 169, 499/2 ile, DGM yasasının 9. md.sinin (b), (c) ve (e) bentlerinde yazılı suçlar olarak gösterilmiştir (md. 4). Bu iki kategoriye giren suçları işleyen ve bu kanunun kapsamına göre "terör suçlusu" sayılan kişilerin cezaları yarı oranında artırılarak verilir (md. 5). Üçüncü kategori ise, terör, örgütlerini kurma, faaliyetlerini düzenleme, yönetme veya bunlara girme suçlarından oluşmaktadır (md. 7/1).

TMK ayrıca terör örgütlerine yardımı, bunlara destek olunmasını ve bunların propagandasının yapılmasını da cezalandırmaktadır (md. 7/3, 4, 5).

Yasanın terör suçu saydığı ya da sayılabilmesini kabul ettiği suçların sayısının kabarmışlığı dikkat çekici ve ürküntü verici boyuttadır. İki kişinin aynı amaç etrafında anlaşmış sayılmasının "terör örgütü" kurmuş sayılmaya yetmesi bir başka tehlikeli düzenlemedir. Terör suçları, listesine, sağcı eylemcilerin yargılandığı TCK md. 313, 314 ve 315 gibi hükümlerin alınmamış olması da gözden kaçırılmaması gereken bir eşitsizliktir. Bu suçlar doğrudan terör suçu sayılmamışlardır. Böylece uygulama, TMK md.1'den çıkan yoruma bırakılmıştır⁹.

Yasanın bu düzenlemelerine karşı başlıca iki kanaldan eleştiri getirilmiştir. Birincisi, bunlardaki belirsizliğin "suçların yasallığı" ilkesine ve Anayasanın 38. mad.sine ters düştüğü görüşüdür ki¹⁰, buna katılmamak mümkün değildir. İkinci kanal, yasanın 1. md.sinin ilk fıkrasının "Anayasada belirtilen...." şeklinde başlayan ve "... her türlü eylemlerdir" diye biten bölümünün, ekonomik düzende değişiklik önerilerini tehdit edebilecek¹¹, hatta baskı gruplarının demokratik eylemlerini engelleyebilecek¹² esneklikte olduğu eleştirisini getirmektedir. Yasanın öngördüğü suçların işlenmiş sayılabilmesinin, maddenin başında yer alan terör yöntemlerinden biriyle işlenmiş olmasına bağlı olduğu kabul edilecek olursa, bu endişelerin pek de yerinde olmadığı sonucuna ulaşmak gerekecektir. Yasanın bu şekilde yorumlanması mümkündür ve hatta daha doğru olanıdır. Çünkü TMK, "baskı, cebir ve şiddet, vb." yöntemleriyle işlenen terör suçlarını cezalandırmakta, düşünce ve propaganda suçlarını biri hariç (md. 8; TCK eski md. 142/3) kaldırmakta, bunlarla ilgili dernekleşme hakkını da mümkün kılmaktadır (Geçici md. 23). Bunlara ilerde yeniden dönülecektir.

Bununla birlikte, terör yöntemlerinin "cebir" kavramıyla, yani maddî cebir (şiddet) ve manevî cebir (tehdit) unsurlarıyla sınırlı tutulmayıp, "baskı", "korkutma", "yıldıрма" ve "sindirme" gibi deyimlerle de beslenmiş olması eleştirilebilir. Bu terimler ya "şiddet" veya özellikle "tehdit" dünyasına aittirler ve bu takdirde bunlara ayrıca yer verilmiş olması fuzulîdir, ya da ne anlama geldikleri belli değildir¹³. Asıl vahim olan da bu sonuncu olasılıktır. Ancak, "korkutma", "yıldıрма" ve "sindirme" terimlerinin ingilizce ve Fransızca karşılıkları olan "intimidation" sözcüğünün gerek doktrinde gerekse anti-terör mevzuatlarında

9) *Terörle Mücadele Yasası, Demir Kafes, s. 20.*

10) Ç. ÖZEK, *Rapor, s. 1-4*; N. TOROSLU, *Rapor, s.1.*

11) B. ÇAĞLAR, *Rapor, s. 2.*

12) *Terörle Mücadele Yasası, Demir Kafes, s. 13-20.*

13) N. TOROSLU, *Rapor, s.2.*

kullanılmakta olduğunu da belirtmek gerekir¹⁴. "Baskı" sözcüğünün de "cebir" le aynı pota-
da mütalaa edilebileceğine işaret edilmiştir¹⁵.

Sonuçta, bu kavramların bulanıklığının "suçların yasallığı" ilkesi yönünden sorun yarattığı görüşü Anayasa Mahkemesi tarafından da tartışılacaktır. Yüksek Mahkemenin bu konuda iptal kararı verme yoluna gitmemesi durumunda ise ceza yargılamasının sorumluluğu daha da artacaktır.

"Terör yöntemleri" açısından yukarıda sayılan suç paketlerinin gözden geçirilmesi de yararlı olabilir. Böyle bir tarama yukarıki sorunlara bir az daha ışık getirebilir.

TMK'nın "terör suçları" saydığı ve TCK'de gösterilen eylemler esas olarak özlerinde "şiddet" unsurunu taşımaktadırlar: egemenliğin ve toprak bütünlüğünün bozulması (md. 125), tahrip (md. 131), anayasal düzeni değiştirmeye ya da TBMM'yi görev yapmaktan alıkoymaya "cebren teşebbüs" (md. 146), Bakanlar Kurulunu görev yapmaktan "cebren men" (md. 147), yabancı hesabına askere alma ve silahlandırma (md. 148), isyana ya da halkı birbirini öldürmeye teşvik (md. 149), cumhurbaşkanına suikast (md. 156), silahlı cemiyet ya da çete kurmak (md. 168) ve cürüm işlemek için gizli anlaşma yapmak (md. 171). Bazı suçları işlemek üzere halk topluluklarını alenen tahrik eylemi de şiddete çağrı niteliğindedir (md. 172). Bu bakımdan, yukarıda "birinci kategori" diye başlıklandırılan "terör suçları" açısından Anayasaya aykırılık iddiaları geliştirebilmek pek kolay değildir.

Aynı saptama, terör tanımındaki bulanıklığın yarattığı sakıncalarla ilgili eleştiriler saklı kalmak kaydıyla, "üçüncü kategori" diye nitelenmiş olan "terör örgütü kurma, yönetme ve bunlara girme" suçları için de geçerli olabilmelidir.

İkinci kategoriye oluşturanlar, yani terör amacıyla işlendikleri takdirde terör suçu sayılacaklar içinse durum farklı görünmektedir. Bunlar arasında öyleleri var dır ki, bunlar "terör amacıyla" işlenmiş bile olsalar, "terör suçu" sayılmaları büyük bir aşırılık örneğidir. Üstelik bunlardan bazılarının, yasanın 1. md.sinde anılan "baskı, cebir ve şiddet..." gibi yöntemlerle işlenmeleri olasılığı da zayıftır; nitelikleri buna elverişli değildir. İhbarda bulunmak (TCK 151), askeri itaatsizliğe teşvik etmek (TCK 153), halkı cürüm işlemeye teşvik edecek yayınlarda bulunmak (md. 154), halkı yasalara karşı gelmeye, ülke güvenliğine zarar getirmeye veya halkı askerlik hizmetinden soğutmaya yönelik yayın ve telkinde bulunmak (md. 155) gibileri bunlara örnektir. Bu sonuncu suçun özünde kolayca "düşünce suçu"na dönüşmeye elverişli olduğu da unutulmamalıdır. Ayrıca TMK, DGM yasası yoluyla gönderme yaptığı bazı suçlarla, "terör suçu" kavramının kapsamını tehlikeli bir şekilde genişletmeye de devam etmektedir. Yasanın suç saydığı yayınları nakletmek (md. 162), memurun suç ihbarında bulunmaması (md. 235) ve görevini topluca (üç ya da daha fazla kişi) terk etmesi (md. 236), din görevlilerinin yönetimi ve yasaları yermesi ve aşağılaması (md. 242), ölüm ya da yaralanmayla biten kavgaya karışmış olmak (md. 464). Nihayet, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, Telsiz Kanunu gibi yasa-

14) J. ROBERT, "Terrorisme", p. 1655; BIAJ, No 27, Juillet 1988, p. 37; Ş. ALPASLAN, *Tedhişçilik*, s. 4, 8, 101.

15) E. YURTCAN, "Terörle Mücadele Yasası", *Cumhuriyet*, 20.5.1991.

larda yer alan ve devletin iç ve dış güvenliğiyle ilgili suçlar da bu listeye eklenmiştir. Kanımca, ikinci kategoriye oluşturan suçlar paketinin "terör suçları" sayılabilmesi, temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesinde uyulması gereken ilkelere olan "oranlılık" ve "ölçülülük" kriterlerini de bozmuştur.

II) Teröre Yardım ve Destek Suçları

TMK, teröre dolaylı-dolaysız yardım ve destek niteliğinde saydığı bazı eylemleri de cezalandırmaktadır. Bunlardan, hukuka ve anayasaya uygunlukları son derece şüpheli olanlar dört kalem altında toplanabilir.

Birincisi, kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğinin ve terörle mücadelede görev yapan kamu personelinin kimliklerinin açıklanmasının ve yayımlanmasının cezalandırılmasıdır (md. 6/1). Terör hedeflerinin açıklanmasının neden teröre destek anlamına geldiğini anlamak imkânsızdır. Aksine, geçmişte de görüldüğü gibi, bu tür açıklama ve yayımların caydırıcı olabileceği ve koruma önlemleri alınmasına olanak sağlayacağı açıktır. Kamu görevlilerinin kimliklerinin açıklanmasının cezalandırılması da, yurttaşlara kötü muamele alışkanlığının sürdüğü ortamlarda, kanunsuz davranışları sergileme olanağını ortadan kaldırır. Bu açıdan sözkonusu düzenlemelerin hem orantısız ve ölçüsüz, hem de basının haber alma ve haber verme özgürlükleri üzerinde vahim bir tehdit oldukları söylenmelidir.

İkincisi, terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarını basan ve yazanların ağır para cezalarına çarptırılmasıdır (md. 6/2). Oysa, bu örgütlerin hedef ve taleplerinin örgenilmesi düşünce ve kanaatlere ulaşma hakkının bir parçası olduğu gibi, basın için de haber alma ve haber verme özgürlüğü çerçevesine giren bir durumdur. Buradaki kısıtlama, "düşünce suçları" nı büyük çapta ortadan kaldırdığı iddiasıyla ortaya sürülen TMK'dan önce bile bu çapta değildi. Yayımın önlenmesi ve dağıtımın durdurulması gibi, en başta Anayasadan kaynaklanan ama antidemokratikliği tartışma götürmeyen önlemlerin uygulanmış olmasına karşın, yine de bazı örgüt liderleriyle yapılan röportajların yayımı tamamen engellenmiş değildi. Yeni düzenleme, bu türden bilgi alma/bilgi verme haklarını da zedeleyecektir. Üstelik bu, kamuya güvensizlik, terör örgütlerinin fikriyatına ise haksız bir iltimastır.

Üçüncüsü, terör örgütleriyle ilgili propagandanın ağır hapis ve ağır para cezalarını gerektirmesidir (md. 7/2). Buna benzer düzenlemeler başka ülkelerin mevzuatında da varsa da (örneğin Federal Almanya), buradaki propaganda suçunun kolayca bir düşünce suçu haline dönüştürülmesi olasılığı yüksektir.

Dördüncüsü; dernek, vakfı, sendika ve benzeri kurumların teröre destek olduklarının tespiti halinde bunların faaliyetlerinin durdurulması, mahkemece kapatılmalarına karar verilmesi ve mal varlıklarının da müsadere edilmesidir (md. 7/4). Sözkonusu kuruluşlarla ilgili yasalarda bunların faaliyetleri zaten çok sıkı çemberler içinde tutulmuşken, bunlara bir

de "teröre destek olmak" gibi belirsiz bir ölçünün eklenmesi, dernek ve sendika özgürlükleri açısından katmerli bir olumsuzluktur¹⁶. Ayrıca, "faaliyetlerin durdurulması" yetkisinin ki-me ait olduğu da belirsizdir. Anayasa ve yasaların bu terimleri daha çok idareye, yani mülkî amirlere ait yetkileri ifade etmek için kullandıkları hesaba katılır ve burada da sözkonusu yetkinin bunlar tarafından kullanılacağı düşüncesi savunulursa, bunun en azından sendika-lar için kesin bir anayasaya aykırılık sorunu yaratacağı açıktır. Çünkü 1982 Anayasası dahi, sendikaların faaliyetten alıkonmaları konusunda (örneğin derneklerden farklı olarak), mülkî amirlere hiçbir yetki tanımamış, bu konuda yalnız mahkemeyi yetkili saymıştır. Ayrıca, bu fiillerin işlenmesi durumunda sözkonusu kuruluşların malvarlıklarının müsadere edilebil-mesi de, yine anayasanın yasaklamış olduğu "genel müsadere cezası" niteliğinde bir yaptırımıdır (Anayasa md. 38).

Özetle, "teröre destek ve yardım suçları" (özellikle md. 7/2, 3 ve 4) ile buna dolaylı hizmet anlamı verilen faaliyetlerin cezalandırılması (md. 6), orantısız, suçların yasallığı il-kesine ve düşünce ve basın özgürlüklerine ters düşen düzenlemelerdir.

III) Düşünce Özgürlüğü ve "Düşünce Suçları"

TMK, "Devletin bölünmezliği aleyhinde propaganda" suçu dışında (md. 8), TCK md. 140, 141, 142 ve 163'ü, dolayısıyla TCK md. 142/3 dışında kalan "düşünce suçları"nı kaldırmıştır (md. 23). Bu çerçevede artık propaganda ve övme suçu yoktur. TMK'nın genel gerekçesinde sözkonusu maddelerin uygulamada "düşünceyi ifade hürriyeti ile düşüncele-rin örgütlenebilmesi hürriyetini kısıtlayıcı" hale geldiği belirtildikten sonra, bu kısıtlamaları kaldırarak, "bunların yerine kaim olmak ve fakat şiddeti vasıta kılmayan düşünceyi ifade hürriyeti ile bu düşünceler etrafında örgütlenme hürriyetini koruyan düzenleme"lerin yapılmakta olduğu açıklanmıştır¹⁷. Şu halde yasakoyucunun da amacı, kuşku götürmez bir şekilde, şiddet içermeyen (TMK 8 hariç) düşünce ve örgütlenmenin mümkün kılınmasıdır.

Siyasal düşünce ve ideolojiler açısından soruna şöyle de yaklaşabilir: Komünist, anarşist, cumhuriyet ve demokrasi karşıtı, ırk mülahazasına dayalı, millî duyguları zayıfla-tıcı sayılan düşünceler ile (TCK 142), antilaik düşüncelerin propagandası (TCK 163) ya da övülmesi artık suç değildir. Bu tür siyasal görüş ve ideolojilerle ilgili "düşünce suçları" kalk-mıştır. Yasanın bu yönde yorumlanması gereklidir. Bu bağlamda; "laiklik karşıtı, dini istis-mara yönelik, krallık, padişahlık, monarşi propagandası dahi yapılabileceğini" ifade eden, hatta "cebri vasıta kılarak iktidara geleceğini söyleyenlere bile bu kanunda ceza yoktur" di-yen Adalet eski Bakanı Oltan Sungurlu'nun saptamaları son derece yerindedir. Yurt dışı-da-ki basın ve yayın faaliyetlerini tehdit altında tutmuş bulunan TCK 140 hükmünün kalkmış olması da unutulmaması gereken bir başka olumluluktur.

Aynı şekilde, 2932 sayılı yasanın kaldırılmış olması da (md. 23/e), her dilde basın-ya-

16) Nitekim, bir gazete haberine göre İstanbul Kadıköy Halkevi, TMK uyarınca faaliyetten alıkonmuştur (Güneş, 6.7.1991).

17) TBMM Terörle Mücadele Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/802), 8.4.1991, s. 3, S sayısı 554 (TBMM Tutanak Dergisi, c. 59, Birleşim 106'ya Ek).

yın hakkının (kitap, dergi, video, ses bandı, vb.) iade edildiğini ortaya koyar. TMK'nın açıkça öngördüğü tek "düşünce suçu", 8. md.sinde yer verdiği "Devletin bölünmezliği aleyhine propaganda"dır; "Hangi yöntem, maksat ve düşünceyle olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapılamaz". Bu hükümlerle, TCK eski 142/3'deki suçlar değiştirilerek, genişletilerek ve daha muğlak hale getirilerek sürdürülmüştür. Cezalarda ise eskiye oranla bir azalma vardır.

Yasanın, "Hangi yöntem, maksat ve düşünceyle olursa olsun" ibaresi nasıl yorumlanmalıdır? Bu ifadenin mutlak ve geniş kapsamı, TMK'nın, "her alandaki (edebî, bilimsel, hukuksal vb. gibi) düşünce faaliyetini suç saymış" olduğu şeklinde yorumlanıp eleştirilmişse de¹⁸, burada da yasaklanan ve cezalandırılan eylem "propaganda"dır, bilimsel ve sanatsal ürünler değildir. Anayasa Mahkemesinin 1961 Anayasası döneminde, bilim ve sanat faaliyetleri ve özgürlükleri ile "propaganda" arasında bir fark çizen¹⁹ kararları bugün de esas alınabilirse, bilimsel ve sanatsal çalışmaların bu madde hükmünden etkilenmemesi gerekir. Şu var ki, 1982 Anayasasının bilim ve sanat özgürlüklerini de sınırlayan hükmü karşısında (md. 27), bugün artık bu özgürlüklerin bile sınırsız olduğunu ileri sürebilme olanağı yoktur. Ancak yine de bir ceza hükmü olmak itibarıyla, TMK md. 8 hükmünün sadece propagandayı cezalandırdığı, propaganda ile bilimsel çalışmanın ayrı şeyler olduğu ve dolayısıyla maddenin bu çerçevede içinde anlaşılması ve yorumlanması gerektiği savunulmalıdır.

TMK md. 8'deki suç ve ceza yabancı hukuklardan çıkan verilere de ters düşmektedir. Terorist ve ayrılıkçı hareketlere sahne olan Avrupa ülkelerinde, bildiğimiz kadarıyla, ayrılıkçı talep ve düşüncelere yasak ve ceza getirilmemiştir. Kaldı ki, ayrılıkçı programların ya da TMK md.8'deki ifadeyle "Devletin bölünmezliği aleyhine" davranışların eylemli ve silahlı karakter kazandığı durumlarda, bu yöndeki düşüncelerin yasaklanması, yasama politikası ve siyasal "yerindelik" (opportunit ) açısından da isabetsiz ve anlamsızdır.

IV) Basın Özgürlüğü

TMK; basın, haber alma ve haber verme özgürlüklerini tehdit eden hükümler de içermektedir. Bunlara kısmen yukarıda, "Teröre yardım ve destek suçları" başlığı altında değinilmiştir.

Gerçekten de; terör program ve hedeflerini terör örgütlerinin bildirilerini, güvenlik görevlilerinin ve muhbirlerin kimliklerini açıklayıp yayanların, mevkute sahipleri de dahil, ağır para cezalarına (md. 6), örgütle ilgili ya da "Devletin bölünmezliği aleyhine propaganda" yapmış sayılan basın mensuplarını ağır hapis ve mevkute sahibi de dahil ağır para cezalarına çarptırılmaları (md. 7 ve 8), basının haber alma ve haber verme işlevleri üzerinde çok ağır bir baskıdır. Bu düzenlemeler, basında otosansürü de hastalıklı (marazî) boyutlara götürebilir.

18) A. COŞKUN, "Terörle Mücadele Kanunu", *Güneş*, 5.5.1991, s. 13.

19) Bkz. B. TANÖR, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS yay., İstanbul 1990, s. 134 vd.

Bunlara eklenecek iki özel olumsuzluk daha vardır. Birincisi, Basın Kanununun sorumlu yazı işleri müdürleri için hapis cezasını kaldırmış olmasına karşın, TMK'nın bu ceza-yı yine getirmiş olmasıdır. İkinci olumsuzluk mevkuhte sahipleri ile ilgilidir. Bunların da para cezasına çarptırılmaları, başkalarının fiillerinden dolayı sorumlu tutulmaları demektir ki, bunun da "ceza sorumluluğunun şahsiliği" ilkesine (Anayasa md. 38) ters düştüğü açıktır. Üstelik, bu para cezasının ödenmemesi durumunda üç yıla kadar hapis cezasının çekilmesi sonucu da ortaya çıkacaktır²⁰.

V) Örgütlenme Özgürlüğü

Dernek ve parti şeklinde örgütlenme özgürlüğü açısından yeni durum nedir?

TMK, düşünce özgürlüğü alanında getirdiği yeni düzenlemeleri dernek kurma özgürlüğü alanında da sürdürmektedir. TMK ile (md. 25), Dernekler Kanununun 5/7 ve 8 ile 6/2. madde hükümleri yürürlükten kaldırılmış olduğundan, komünist, dinci (antilaik), faşist ya da nasyonal sosyalist etiket ve içerikli dernekleşmeler artık mümkündür. Bu da son derece önemli bir yeniliktir. "Bölücü" diye ifade edilen düşüncelerin dernekleşmesi açısından ise bir değişiklik yoktur. Bunlar, Dernekler Kanununda olduğu gibi, şimdi de TMK eliyle (md. 8) yasaklanmış ve ceza yaptırımını altında tutulmuş bulunmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri açısından da durum aynıdır. "Bölücü" düşüncenin bu özgürlük çerçevesi dışında tutulmuş olmasına karşılık (TMK 8), yukarda sayılanlarla ilgili bir yasaklama ve cezalandırma söz edilemez.

Siyasal parti halinde örgütlenme özgürlüğü açısından ise durum oldukça farklıdır. Siyasal Partiler Kanununda henüz bir değişiklik yapılmış olmadığından, bu yasada varolan bütün yasaklamalar aynen sürmektedir. Komünist, antilaik ve bölücü nitelikli siyasal örgütlenmeler bunların başlıcalarıdır ve yasaklama bölgesinde yer almaktadırlar.

Şu var ki, komünist parti ya da partiler açısından özel bir durum vardır. Anayasa Mahkemesinin Sosyalist Parti'nin kapatılması için açılan davada vermiş olduğu red kararı ve bunu gerekçesi açısından olaya bakıldığında, Türkiye'de çoğulcu demokrasinin oyun kurallarına bağlı bir komünist partinin ya da komünist partilerin Anayasa koruması altında oldukları çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır²¹. Bu alandaki tek engel bu partilerin "komünist" adını taşımalarını yasaklayan Siyasî Partiler kanunu hükmünden ibarettir. Ancak, TBKP davasına bakmakta olan Anayasa Mahkemesinin bu lafzî yasaklamayı aşması da beklenmelidir. Yüksek Mahkemenin, bu yasaklamanın bir sözcük yasaklaması ardında, aslında bir içeriği (Stalinist tipte parti) kastettiği, dolayısıyla eski tipte komünist partilerle ilgili olduğu ve günümüzde artık bir anlam ifade etmeyip "kadük" hale geldiği yolunda bir saptama yapması mümkün ve hatta gereklidir.

20) N. TOROSLU, *Rapor*, s. 4; *SHP iptal davası dilekçesi*, s. 10.

21) E. 1982/2 (*Siyasi Parti Kapatma*), K. 1988/1, Kt. 8.12.1988 (RG. 16.5.1989-20167), s. 9-72 ve özellikle ss. 49, 50, 53, 57, 60.

SONUÇ

TMK, burada ele alınan yönleriyle olduğu kadar bütünü itibariyle de pek çok açıdan hukuka, demokratik toplum düzeninin gereklerine, adil yargılanma hakkına ve anayasaya aykırı hükümler içermektedir. Yasanın, Anayasa Mahkemesi süzgecinden epey budanmış çıkması olasılığı yüksektir.

Ancak şu bir gerçektir ki, bu yazının asıl konusu olan düşünce ve örgütlenme özgürlükleri açısından, yine yukarıki sayfalarda işaret edilen anayasaya aykırılık olgularına karşın, TMK, önemli bir "temizlik operasyonu" da yapmıştır. TCK 140, 141, 142 ve 163 hükümlerinin bir istisna (TCK 142/3) dışında kaldırılmış olması (TMK md. 23) azımsanmaması gereken bir katkıdır. Nitekim uygulamada da bunun etkileri görülmüş, bu suçlarla ilgili 100.000 kadar dosya ile 200.000 kadar hükümlü ve tutuklu hakkındaki sicil kayıtlarının silinmesi yolu açılmıştır²². Yasanın yürürlüğe girmesinden bu yana geçen 3 ay içerisinde de, TMK md. 8 hükmü dışında, TCK'nın eski 140, 141, 142 ve 163. mad.lerine giren nitelikteki düşünce ve örgütlenmeler hakkında, bildiğimiz kadarıyla, kamu davası da açılmamıştır. Bu durum, bu türden davaların açılmayacağı anlamına elbette gelmez. Muhtemelen, iddia makamlarının bir "yeniden biçimlenme" dönemine girmeleri zaman alacaktır. Ancak şu bellidir ki, yasanın düşünce ve örgütlenme özgürlükleri açısından getirdiği yenilik uygulamada da süreklilik kazanacaktır.

Bu nedenlerle, yasanın düşünce ve örgütlenme özgürlükleri, özellikle de TCK 140, 141, 142 ve 163 çevresine giren faaliyetler açısından var olan durumu değiştirmedeği, yapılanların bir "göz boyama" ya da "kandırmaca"dan ibaret bulunduğu yolundaki görüşlerde isabet yoktur. Bu olumlu kazanımlar, mevcut iktidarın Avrupa ile bütünleşme niyetiyle ilgili olduğu kadar, uzun süren demokratik mücadelelerin de izlerini taşımaktadır²³. Bu bağlamda TMK, olumlu ve olumsuz yönleriyle, otoriter bir siyasî ve hukukî sistemden demokratik bir düzene geçiş sancıları ile, çelişkilerini de bünyesinde barındırmaktadır.

(Temmuz 1991)

22) *Cumhuriyet*, 14.4.1991.

23) Aynı yönde bkz. Akın ATALAY, "Terörle Mücadele Yasası ve yanlış bir yaklaşım biçimi üzerine", *Birlik (Aylık Siyasî Dergi)*, Haziran 1991 (Özel Sayı), s. 33.